

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY
RÉGÉSZETI SZAKTERÜLETI RÉSZ

SÓLY

Készült : Sóly község településrendezési terve felülvizsgálatához

Megrendelő:

Sóly Község Önkormányzata

Készítette: Havasi Bálint régész (szakértői engedélyszám: 15-024)

Tartalomjegyzék

1. A tanulmány tárgya	3
2. Törvényi környezet.....	5
2.1. Általános elvek, konkrét előírások	5
2.2. A kulturális örökség védelemét megalapozó nemzetközi jogszabályok jegyzéke:	6
2.3. Az örökségvédelemmel, régészeti lelőhelyek védelmével kapcsolatos alapvető jogszabályok jegyzéke:.....	6
2.4. Egyéb, a kulturális örökségvédelem területét érintő jogszabályok:	7
2.5. A régészeti területek típusai	7
2.5.1. Kiemelten vagy fokozottan védett régészeti lelőhelyek	7
2.5.2. Régészeti lelőhelyek.....	8
2.5.3. Régészeti érdekű területek, az addig ismeretlen, újonnan észlelt régészeti lelőhelyek ...	9
2.6. Nagyberuházásokra vonatkozó külön rendelkezések	10
3. Vizsgálat – értékfelmérés	11
3.1. Földrajzi leírás, elhelyezkedés.....	11
3.2. - Történeti áttekintés, történeti területhasználat	11
3.3. Természet, táj, tájhasználat – településhálózat és településszerkezeti összefüggések	14
3.3.1. Védettségek, korábbi kutatási eredmények	14
3.3.2. Területhasználat és terület állapota a kulturális örökség összefüggésrendszerében.....	19
4. Változtatási szándékok	20
4.1. Településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változtatás	20
5. Hatáselemzés a különböző hatásterületek kijelölésével (hatásvizsgálat és javaslatok).....	21
5.1. Régészeti emlékek fenntarthatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának általános jogszabályi háttere	21
5.2. A jelenleg hatályos településrendezési terv régészeti örökség védelmére vonatkozó intézkedései	21
5.3. Javaslatok a terület további hasznosítására	22
6. Összefoglalás.....	22
7. Nyilatkozat	23
8. Felhasznált irodalom	24

1. A tanulmány tárgya

A jogszabályi előírások szerint a településszerkezeti tervet legalább tíz évenként felül kell vizsgálni és gondoskodni kell az időközben történt módosítások egységes tervbe foglalásáról. A településrendezési eszközök átfogó vizsgálata nemcsak a törvényi előírás miatt szükséges, hanem az időközben végbement gazdasági és társadalmi továbbá jogszabályi változások miatt is.

Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. tv. 7. § (1)-(2) bekezdése alapján a településrendezés során tekintettel kell lenni az emberhez méltó környezet értékeire, ezen belül az épített és régészeti örökség védelmére. Ennek értelmében *a kulturális örökség védelméről* szóló 2001. évi LXIV. tv. 85/A. §.(1)-(2) bekezdései szerint, amennyiben a rendezés alá vont terület örökségvédelmi szempontból érintett, már a településfejlesztési koncepció elkészítése során települési örökségvédelmi hatástanulmány készítése kötelező. Az örökségvédelmi érintettség tisztázása a hatályos településrendezési eszközök, valamint a Kötv. 71. § (1) bekezdés szerinti közhiteles örökségvédelmi nyilvántartás adatai alapján történik, amely nyilvántartás vezetése *a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról* szóló 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet (a továbbiakban Övszr.) 3. § (1) bekezdés c.) pontja szerint a kulturális örökségvédelemért felelős miniszter hatásköre országos illetékességgel.

A kulturális örökség védelméről és a védelem szabályairól a Kötv. és az Övszr. rendelkezik, előírásaikat a tervezés során figyelembe kell venni. A Kötv. 3.§ kimondja, hogy a településrendezés és –fejlesztés tervezését hazánk kulturális örökségének védelmével összhangban kell elvégezni, továbbá az Övszr. 75. § (1) bekezdése alapján figyelemmel kell lenni a védett régészeti örökség és a védett műemléki értékek helyben történő megőrzésének alapvető követelményére.

A települési örökségvédelmi hatástanulmány tartalmi elemeit és követelményeit az Övszr. 12. melléklete tartalmazza. Az Övszr. 68. § (1)-(4) bekezdései a kötelező tartalmi elemeket, és azok kidolgozását a különböző településrendezési eszközök készítésével párhuzamosan, a készítéssel összhangban határozzák meg. A hatástanulmány régészeti szakterületi része kötelező tartalmi eleme a régészeti örökség felmérése. Az Övszr. 12. melléklet 1. b.) pontja legalább az újonnan beépítésre szánt területek vonatkozásában megalapozó régészeti terepbejáráson alapuló felmérést ír elő, amely régészeti felmérést az Övszr. 68.§ (2) bekezdés

b.) pontja alapján legkésőbb a helyi építési szabályzat kidolgozása során el kell készíteni. A terepbejárást az Övszr. 69. § (2) bekezdés b.) pontja alapján a Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft. legfeljebb 60 feltárással alkalmas nap alatt térítésmentesen végzi el.

A hatástanulmány elkészítéséért az Övszr. 69. § szerint a településfejlesztési koncepció vagy a településrendezési eszköz és a településképi rendelet készíttetője felel. A települési örökségvédelmi hatástanulmány műemléki és régészeti szakterületi részének készítésére jogosultak körét az Övszr. 69. § (2)-(3) bekezdése határozza meg. A régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendelet szerinti szakértők aktuális névsora a <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/parlament-i-allamtitkar/regeszeti-es-muemleki-szakertoi-nevjegyzek> honlapon érhető el.

Jelen tanulmány Sóly település területére vonatkozóan a Miniszterelnökség ÖNYO/4/4 (2017) sz. 2017.10.16-án kelt adatszolgáltatásában szereplő régészeti lelőhelyeket, továbbá a hatályos településrendezési tervben szereplő - fejlesztésre szánt - részeket és a meghatározott beruházási zónákat vizsgálja.

A tanulmány egészét *a szerzői jogról* szóló 1999. évi LXXVI. tv. alapján szerzői jogvédelem illeti meg. A tanulmány sokszorosítása, átdolgozása, az abból való idézés, vagy bármely más formában történő felhasználása csak a szerző írásbeli engedélyével történhet. A szerzői jog megsértése büntetőjogi következményeket von maga után. A tanulmányt annak megrendelője csak a szerződésben meghatározott célokra használhatja fel. A tanulmány, a szerződéstől eltérő, vagy újabb hatástanulmány részeként történő felhasználása csak a szerzői jogok birtokosának írásos engedélyével lehetséges.

2. Törvényi környezet

2.1. Általános elvek, konkrét előírások

Magyarország Alaptörvénye Alapvetésének P) cikke alapján a kulturális értékek a nemzetünk közös örökségét képezik, védelmük, megőrzésük a jövő nemzedékek számára mindannyiunk közös kötelessége, fontos állami feladat. Az Alaptörvény és az ágazati jogszabályok egységesen a helyszíni megőrzés fontosságát helyezik előtérbe, a kulturális örökségvédelem preventív jellegét hangsúlyozzák.

A régészeti lelőhely – részben, mint a környezeti elemek egyike egyike (*a környezet védelmének általános szabályairól* szóló 1995. évi LIII. törvény 4. § (1). bekezdése) – a hatályos magyar törvények értelmében általános védelmet élvez. A törvény szelleme és a védelem logikája szerint a régészeti lelőhelyek épségének megőrzését Kötv. rendelkezései szerint, az alábbiak alapján biztosítani kell:

A Magyarország határain belül a föld felszínén, a földben, a vizek medrében vagy máshol rejlő vagy onnan előkerülő régészeti lelet állami tulajdon, és a törvény erejénél fogva általános védelem alatt áll (Kötv. 8.§ (1) bekezdése, valamint 11.§). A kulturális örökség elemeinek megőrzése és megóvása a nemzet egészének feladata és kötelessége. Tilos a kulturális örökség védett elemeinek veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása (Kötv. 4.§ (1. bekezdés)! Mivel a kulturális örökség védelme közérdek, megvalósítása közreműködési jogosultságot és együttműködési kötelezettséget jelent az állami és önkormányzati szervek, a nemzetiségi szervezetek, az egyházak, a társadalmi és gazdasági szervezetek, valamint az állampolgárok számára (Kötv. 5. § (1) bekezdés).

A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket - így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését – e védelemmel összhangban kell elvégezni (Kötv. 3.§). A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni (Kötv. 10.§ (1) bekezdés), illetve a régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük (Kötv. 10§ (2) bekezdése). Az örökségvédelmi jogszabályok ezt az ún. fenntartható használat elvének alkalmazásával biztosítják, és előírják, hogy a lelőhelyek területét olyan mértékben lehet csak igénybe venni, hogy azok állománya

számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak (Kötv. 9.§).

Amennyiben a régészeti örökség helyszíni megóvása nem lehetséges, a lehető legnagyobb tudományos alapossággal, ahogy a tudományos célú kutatások esetében is, fel kell tárni, számba kell venni, értékelni kell őket, megőrzésükről gondoskodni kell (Kötv. 4.§ (2) bekezdés).

A kulturális örökségvédelem területét bonyolult jogszabályi rendszer irányítja, amelynek alapját a nemzetközi egyezmények Magyarország jogrendjébe való beillesztése adta, illetve az 1990-es évektől a szakterület helyi adottságoknak megfelelő újraszabályozása következett és zajlik ma is.

2.2. A kulturális örökség védelemét megalapozó nemzetközi jogszabályok jegyzéke:

- a) *„1954. évi Hágai Egyezmény”* (1957. évi 14. törvényerejű rendelet *a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivételnek tilalma tárgyában) kihirdetéséről*);
- b) *„a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között, 1992. január 16-án kelt, Vallettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről* szóló 149/2000 (VIII. 31) Korm. rendelet

2.3. Az örökségvédelemmel, régészeti lelőhelyek védelmével kapcsolatos alapvető jogszabályok jegyzéke:

- a) *a kulturális örökség védelméről* szóló 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban Kötv.);
- b) *a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről* szóló 1997. évi CXL. törvény
- c) *a világörökségről* szóló 2011. évi LXXVII. törvény
- d) *a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról* szóló 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet (a továbbiakban Övszr.)
- e) *az örökségvédelmi bírságról* szóló 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet (a továbbiakban Bír. rendelet)
- f) *a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről* szóló 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendelet

- g) *a muzeális intézményekben folytatható kutatásról* szóló 47/2001 (III. 27) Korm. rendelet
- h) *a régészeti leletek elsődleges leletfeldolgozásáról és muzeális intézménybe történő végleges befogadásáról* szóló 52/2016. (XII. 29.) EMMI rendelet

2.4. Egyéb, a kulturális örökségvédelem területét érintő jogszabályok:

- a) *a természet védelméről* szóló 1996. évi LIII. törvény
- b) *az épített környezet alakításáról és védelméről* szóló 1997. évi LXXVIII. törvény
- c) *a Büntető Törvénykönyvről* szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban Btk.).
- d) *a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről* szóló 2012. évi II. törvény (a továbbiakban Sztv.)
- e) *a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól* szóló 2004. évi CXL. törvény

2.5. A régészeti területek típusai

A Kötv. és végrehajtási rendelete (Övszr.) alapján a régészeti területeket alapvetően három védelmi kategóriába lehet besorolni:

1. *Kiemelten vagy fokozottan védett régészeti lelőhelyek (Kötv. 7. § 45. pontja, valamint a 13. § (4) bekezdés)*
2. *Régészeti lelőhelyek (Kötv. 7. § 23., valamint 35. pontja)*
3. *Régészeti érdekű területek (Kötv. 7. § 29. pontja)*

2.5.1. Kiemelten vagy fokozottan védett régészeti lelőhelyek

Ezek a lelőhelyek a Kárpát-medence története szempontjából nagy jelentőséggel bírnak, ezért védelmük fokozott odafigyelést igényel, fenntartható használatukat szigorú szabályok biztosítják. A Kötv. 13. § (1) bekezdése értelmében a védett lelőhelyen nem lehet olyan tevékenységet folytatni, amely annak akár részleges állapotromlását eredményezheti, továbbá az Övszr. 5.§ (3) bekezdés a) pontja szerint a védett régészeti lelőhelyeket a földmunkával járó beruházással el kell kerülni, valamint az Övszr 37. § (4.) bekezdés szerint a hatóság megtagadhatja hozzájárulását minden olyan földmunkavégzéssel járó tevékenységet, amely következtében a lelőhely megsemmisülne, vagy részleges állapotromlása következne be.

Az Övszr. 37. § (1) bekezdés szerint az örökségvédelmi hatóság engedélye szükséges védett lelőhelyen a más hatóság engedélyéhez nem kötött alábbi tevékenységekhez: 30 cm mélységet meghaladó földmunkák, tereprendezés, depó, feltöltés, töltés létesítése.

Kiemelten védett régészeti lelőhely tervezett igénybevétele esetén az első fokú örökségvédelmi hatóság örökségvédelmi hatástanulmány elkészítését írhatja elő a döntés szakmai megalapozottságának biztosítása érdekében (Övszr. 37.§ (3) bekezdés).

2.5.2. Régészeti lelőhelyek

A régészeti lelőhelyek Kötv. által biztosított általános védelmén túl (Kötv. 11.§) törekedni kell arra, hogy a védelmükre irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, és csak szükség esetén szabad mentő jellegűeknek lenni (Kötv. 10. § (2) bekezdés). A Kötv. 19. § (1) bekezdése, valamint az Övszr. 5. § (3) bekezdése szerint a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyet, a tájképi jelentőségű lelőhelyet (pl. erőd, erődítés, földvár, halomsír, kunhalom, többszörös rétegzettségű település, vár...) és az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emléket el kell kerülni. Az ismert helyben megőrzendő lelőhelyek esetén az Övszr. 37. § (1) bekezdés szerint a régészeti emlékek megóvási, konzerválási munkálatai elvégzéséhez a hatóság engedélye szükséges.

Mivel a Kötv 19. § (2) bekezdés szerint a régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el, az örökségvédelmi hatóság a régészeti lelőhelyek területén, hatáskörében eljárva, a régészeti örökség megóvása érdekében előírásokat tesz a földmunkával járó beruházások kivitelezésére vonatkozóan (Övszr 5.§ (1) bekezdés). A Kötv. 22. §. (1) bekezdése szerint a régészeti lelőhelynek a beruházással kapcsolatos földmunkával érintett részén az örökségvédelmi hatóság által előírt módszerekkel (régészeti megfigyelés, próbafeltárás illetve teljes felületű megelőző régészeti feltárás) megelőző régészeti feltárást kell végezni (Kötv. 22. § (3) bekezdés).

A Kötv. 19. § (3) bekezdés szerint a régészeti feltárások költségeit – a mentő feltárás, valamint a 23/F. § (6) bekezdésében foglalt esetek kivételével – a 10. § (1) bekezdésére figyelemmel annak kell fedeznie, akinek érdekében a feltárás szükségessé vált.

A Kötv 85/A. § (1) bekezdése szerinti esetekben Örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település fejlesztési koncepciójának kidolgozása során. A dokumentáció vizsgálati

része, az örökségi értékek felmérése – terepbejárás, az örökségi értékek elemzése, a tervezett változtatási szándék örökségvédelmi hatásainak vizsgálata, a folyamatok okozta esetleges károk enyhítése lehetőségeinek számba vétele, illetve azok várható költségeinek felmérése nagymértékben segíti a beruházások tervezésének előkészítését (Övszr. 68.§ (1) bekezdése, valamint 12. sz. melléklete).

A kulturális örökség – így a régészeti örökség elemei is – Kötv 8. § (1) bekezdés szerint a törvény erejénél fogva védelem alatt állnak. A Kötv. 82. § (1)-(2) bekezdések szerint megsemmisítésük, vagy megrongálásuk, veszélyeztetésük esetén az elkövetőt örökségvédelmi bírsággal (a továbbiakban: bírság) kell sújtani, továbbá bírsággal sújtható az, aki a jogszabály által előírt bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget. A bírságot a hatóság szabja ki (Kötv. 82. § (3) bekezdése) a Bír. rendelet előírásai szerint, mérlegelve a kulturális örökség elemének történeti, eszmei jelentőségét és egyediségét, az okozott kár nagyságát (Kötv. 82. § (4) bekezdés). Ezen túl, aki a tulajdonában álló műemléket, védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat vagy a tulajdonában álló ingatlanon lévő régészeti lelőhelyet megrongálja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő (Btk. 357. § (1) bekezdés), amennyiben védett kulturális javak körébe tartozó tárgy vagy régészeti lelőhely helyrehozhatatlan károsodását idézi elő, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő (Btk. 357§ (2) c.) pont).

Egyéb esetekben a kulturális örökség védett elemeinek megsemmisítése, rongálása, szabálysértés (Sztv. 177. § (3) bekezdés).

2.5.3. Régészeti érdekű területek, az addig ismeretlen, újonnan észlelt régészeti lelőhelyek

Régészeti érdekű terület a Kötv. 7. § 29. pontja szerint „valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető.” A Kötv. 19. § (2) bekezdés szerint: „A régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el.” Ennek alapján fokozott figyelemmel és óvatossággal kell eljárni, és minden tervezett földmunka előtt célszerű a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező örökségvédelmi hatósággal (jelenleg a Veszprém Megyei Kormányhivatal Veszprémi Járási Hivatal Hatósági Főosztály Építésügyi és Örökségvédelmi Osztálya) egyeztetni.

A régészeti érdekű területen előkerült illetve egyéb, váratlanul előkerült régészeti leletek, lelőhelyek esetében a Kötv. 24. § (1)-(5) bekezdések szerint kell eljárni. Törekedni kell a

régészeti örökség elemeinek helyszíni megőrzésére, az ingatlan tulajdonosának, az építtetőnek és a kivitelezőnek az általa folytatott tevékenységet az előkerülés után a hatóság intézkedéséig haladéktalanul fel kell függesztenie, gondoskodnia kell a helyszín és a lelet őrzéséről, valamint a jegyzőn keresztül értesítenie kell a Veszprém Megyei Kormányhivatal Veszprémi Járási Hivatal Hatósági Főosztály Építésügyi és Örökségvédelmi Osztályát illetve régészeti tevékenység elvégzésére jogosult intézményt (Laczkó Dezső Múzeum, 8200 Veszprém, Török Ignác u. 7.). Amennyiben szükséges, a feltárással jogosult szerv köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdeni, és folyamatosan – az elvárható ütemben – végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni. Ha a mentő feltárást nem lehet 30 nap alatt elvégezni, a hatóság ideiglenes védelem alá helyezheti a területet.

A Kötv. 26. § szerint a korábban ismeretlen, régészeti nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhely, illetve lelet feltáráson kívüli felfedezője vagy bejelentője anyagi elismerésben részesíthető.

Nagyobb léptékű, földmunkával járó beruházás esetén a régészeti lelőhelyek területén kívül a régészeti örökség védelme és a fejlesztések, beruházások hatékonyabb megvalósítása érdekében javasolt a Kötv. 7. § (3) bekezdése szerinti Előzetes régészeti dokumentáció elkészíttetése a Kötv. 22.§ (2) bekezdése szerint, valamint a régészeti feladatellátásra a Kötv. 22. § (10)–(11) bekezdésében foglalt követelmények szerinti szerződés köthető (Kötv. 23/A. §), illetve javasolt.

2.6. Nagyberuházásokra vonatkozó külön rendelkezések

Nagyberuházások esetén az örökségvédelmi jogszabályok speciális előkészítő dokumentáció készítését írják elő. A Kötv. 7. § 20. pontja szerint Nagyberuházás azon földmunkával járó tevékenység, amelynek teljes bekerülési költsége meghaladja a bruttó 500 millió forintos értékhatárt, a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. által kezelt beruházás, a védmű-, töltés- és a 2500 hektár alapterületet meghaladó árapasztótározó-építés, vagy azon közérdekű célú beruházás, amelynek megvalósítása érdekében a kisajátításról szóló törvény szerint kisajátítást végeztek. A Kötv. 23/C § (1) bekezdése szerint Nagyberuházás esetén a tervezés és engedélyeztetés során előzetes régészeti dokumentációt (továbbiakban: ERD) kell készíttetni a Kötv. 7. § 3. pontban leírt tartalommal. Az ERD feladata a tervezett beruházás teljes területe régészeti érintettségének egyértelmű tisztázása, az érintett lelőhely(ek) jellegének, korának, kiterjedésének és intenzitásának vizsgálata, valamint az ebből következően elvégzendő régészeti feladatellátás formájának, idő- és költségvonzatainak és a

feltárási jogosult intézmények kijelölése. Az ERD készítéséhez műszeres lelőhely-, illetve leletfelderítés, valamint terepbejárás és próbafeltárási kapcsolódik. Az ERD készítésére a Kötv. 23/C § (3) bekezdése, valamint az Övszr 3.§ (3) bekezdése alapján jelenleg a Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft. (a továbbiakban Budavári Kft.) jogosult. A Budavári Kft. feltárási projekttervet készít (Kötv. 23/D § (1)-(5) bekezdések), ha a beruházó az előzetes régészeti dokumentáció addig elkészült tartalma alapján a tervezett beruházás megvalósítása mellett dönt. A Kötv. 23/D (4) bekezdése kimondja, hogy a feltárási projekttervet a Budavári Kft. a beruházó részére megküldi. A beruházó a feltárási projekttervet véleményezheti, módosítását, kiegészítését javasolhatja, véleményét figyelembe kell venni.

A Nagyberuházásokra vonatkozó további speciális jogszabályi előírás, hogy a Kötv. 23/E (5) bekezdése, és az Övszr. 27 § (3) bekezdés szerint a Nagyberuházás esetén a kivitelezés során a régészeti feltárások területén kívül régészeti megfigyelést kell biztosítani.

3. Vizsgálat – értékelés

3.1. Földrajzi leírás, elhelyezkedés

A település a Balaton-felvidék és Bakony találkozásának törésvonalában (Litéri-törés), az ún. Vilonya-hegyek kistáj területén, a Séd-patak völgyében Veszprém megye keleti részén, a Veszprémet Várpalotával összekötő 8-as főúttól délre fekszik, 160-210 Bfm szint közötti magasságon.

A kistáj nyugati felén elhelyezkedő település karbonátos kőzetű, eróziós-deráziós völgyekkel mérsékelt tagolt hegyláb felszín. Szerkezetileg differenciált, lokális boltozódások, pikkelyeződések és feltolódások (Litéri-törés) szerkezeti formaelemei jellemzik. A felszínt rendzinális talajok fedik, melyeken ma fele részben rét-legelő, 1/3-ában illír jellegű molyhos tölgyes karszt- és karszt-karsztbokorerdő, a maradék területen szántók és szőlők találhatóak. A Séd völgytalpának réti talajain rétek és legelők helyezkednek el.

3.2. - Történeti áttekintés, történeti területhasználat

Sóly közigazgatási területéről ismert régészeti lelőhelyekre vonatkozóan Magyarország Régészeti Topográfiájának II. kötete ad áttekintést (Éri 1969, 183–84), melyet kismértékben

kiegészít Torma István régész 2005-ben a településről készített régészeti kulturális örökségvédelmi hatástanulmánya (Torma 2005).

Az említett szakirodalmi munkák megjelenése óta szisztematikus - Sóly teljes közigazgatási területére kiterjedő - régészeti kutatás nem folyt. A hatástanulmány összeállítása során a szakirodalmi adatok mellett a Lackó Dezső Múzeum Adattárában, a Miniszterelnökség Örökségvédelmi Nyilvántartási Osztálya által vezetett közhiteles nyilvántartásban, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum régészeti online régészeti adatbázisában szereplő, Sóly területére vonatkozó nyilvántartott régészeti lelőhelyek adatait vettem figyelembe.

A település történetének monografikus feldolgozása Veress D. Csaba 1997-ben megjelent (Veress D 1997) online is hozzáférhető (<http://mek.oszk.hu/02100/02188/02188.htm>) művében érhető el, melyet felhasználtam munkám során.

Sóly történetének gyökerei a *középső neolitikum* (Kr.e. 5500/5400-5000/4900) időszakára nyúlnak vissza, ekkor régészetileg is bizonyíthatóan megjelenik és letelepedik az élelemtermelő embercsoport, akit a régészet tudománya – írott források hiányában - jellegzetes díszítési technikájukról *dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájának* (továbbiakban rövidítve *DVK*) nevezett el¹. A kultúra régészeti emléke a 9149 számú lelőhelyen került elő. Ugyancsak ezen a lelőhelyen sikerült megfigyelni a *késő neolitikus* ((Kr.e. 5000/4900-4500/4400) *Lengyel-kultúra* jelenlétét.

A *Kr.e. 4. évezred közepén a késő rézkor* időszakában (Kr.e. 3600/3500-2700/2500) nagy változások zajlottak le a Kárpát-medencében. Az őskor időszakában először alakul ki egységes szellemi és anyagi kultúra a Kárpát-medencében, mely a déli és keleti hatásokra kialakuló *Baden-kultúra* népességéhez kapcsolható. A kultúrának több mint 1600 lelőhelyét ismerjük hazánkban. A kultúra telepei között egyaránt megtalálhatók a nagy kiterjedésű, hosszan lakott, és a kisebb, egyrétegű, rövid életű települések is. A Baden-kultúra nyomai a 9149, 9151 lelőhelyeken kerültek elő.

A *kora bronzkor* időszakára (Kr.e.2700/2500-1900/1800) keltezhető 9149 lelőhelyen előkerült, de kulturálisan bizonytalanul meghatározható „zóki tál” töredékei (Kulcsár 1999,

---

¹ Régészeti kultúra a klasszikus definíció szerint tárgyak rendszeresen ismétlődő együttese, mely adott helyen és időben véghez vitt, meghatározott tevékenységi formák sorozatát jeleníti meg. (Renfrew és Bahn 2005, 548.)

127). A *középső bronzkor* időszakából (Kr.e. 1900/1800-1400/1300) származik a 9148 lelőhelyen előkerült mészbetétes díszítésű bögre töredéke.

A *késő bronzkor* (Kr.e. 1400/1300-900/800) időszakának régészeti emlékei találhatóak a 9149, 9151 lelőhelyeken. A Kr.e. 13-12 századtól az egyre szélesedő bronzfelhasználás fokozta az egyes közösségek közti információáramlást, megváltoztatva ezzel az addig inkább lokális jegyeket mutató sokszínű helyi késő bronzkori csoportokat. Megszületett az *urnamezős kultúra*. A kultúrához köthető régészeti emlékményt a 9150 lelőhelyen gyűjtötték be.

Sóly közigazgatási területén a őskor további időszakából (vaskor) és az azt követő római korból majd a népvándorlás kor első feléből nem ismerünk régészeti adatokat. A település délnyugati területe (9151 lelőhely) a *késő avar korban* (Kr.u. VII/VIII szd fordulója – IX. szd.) népesül be újra.

A település mai közigazgatási határán belül az Árpád-korban és középkorban is egy faluval számolhatunk (melynek nyomai a 9146, 9147, 9151, 9154 lelőhelyeken kerültek elő). Sóly, más néven Betereg birtok elsőként a veszprémi káptalan birtokainak összeírásában tűnik fel (Rácz 2011, 103) „Betereg, quod aliter Soyl nominatur, azaz Beteregnek vagy más néven Sólnak nevezett birtok” (Veress D 1997) egy 1082-re keltezett, de valójában XIII. századra keltezhető oklevélben(Éri 1969, 183). 1272-ben Betereg néven királyi udvarnokokat említenek (Koppány 1963, 103). 1353-ban a Himfi család sólyi birtokrészéért említik. (Rácz 2011, 103). A falu 1488-ban a zirci ciszterci apátságához tartozik, lakosai 7 Ft adót fizettek (Éri 1969, 183). A település a törökkor elején a palotai várhoz, majd a Thúry családhoz végül ismét a zirci apátságához tartozik. 1567-ben kerül török uralom alá. A település végig lakott, csak a felszabadító hadjáratok idején néptelenedik el egy időre.

A falu legkorábbi -kora Árpád-kori- kápolnájának említése Szent István királynak a veszprémi püspökség számára kiállított adománylevelének 1257-es átiratában találjuk (Koppány 1993, 102.), mely szerint az oklevél kiadása 1009-ben, Sool birtokon Szent István vértanú kápolnájában történt.(Szentpétery 1923, köt. I., j. 2). Az oklevél szövege: „ Datum in Sool apud capellam beati Stephani prothomartiris. Anno ab incarnatione Domini millesimo VIII", azaz: "Datálva Sólnban, boldog István prothomártír kápolnája mellett” (Veress D 1997). Az Úr megtestesülésének 1009. évében." A forrásban említett templom helyét a helytörténeti kutatás - a ma reformátusok által használt - Árpád-kori templom helyén keresi (Veress D 1997, 8). A régészeti kutatások ezt a feltételezést egyelőre nem erősítik meg, és a -

református- templom XIII. századi eredetét támasztják alá. (Rácz 2011, 105), mely 1221-ben már áthatott torony nélküli formában (Koppány 1993, 102). Ekkor a Betreg faluban álló, üresedésben levő királyi kápolnát (capellam nostram vacantem in villa Betreg) II. András király 1221-ben a veszprémi káptalannak adta (Szentpétery 1923, köt. I., j. 372). A templomról a későbbiekben nem ismerünk a középkorban írott forrást. A templom a törökkorban elpusztult, 1706-ban állítják helyre az akkor már református templomot (Koppány 1967, 142.). A barokk korban átalakított gótikus részekkel rendelkező román kori templom, egyhajós, egyenes szentélyzáródású, nyugati oldalán toronnyal, déli oldalán befalazott konzolos kapukerettel (Koppány 1963, 105–6, 1967, 142, 1993, 102). A templom és a körülött található temető a 9147-es lelőhelyen található.

3.3. Természet, táj, tájhasználat – településhálózat és településszerkezeti összefüggések

3.3.1. Védettségek, korábbi kutatási eredmények

A település a Veszprémi Séd patak völgyében található, lelőhelyeinek helyét is a folyó közvetlen közelsége jelöli ki, hiszen itt találtak elődeink megtelepedésre alkalmas területeket. A középkori és kora újkori falura, Beteregre és Sóllyra a mai település ráépült, ezért kutathatósága korlátozott.

A falu külterületi része mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas, azon erdő, illetve rétek találhatóak, kevés, viszonylag vékony termőréteggel. Ezek a régészeti terepbejárásra is kevésbé alkalmasak. Ráadásul a település területét elkerülték a nagyobb infrastrukturális beruházások, útépitések, ezért viszonylag kevés pontos adatunk van a terület régészeti lelőhelyeiről.

A település területén két esetben történt a területén található régészeti lelőhelyek feltérképezését szolgáló terepbejárás.

Az '1960-as évek közepén kezdte meg a Magyar Tudományos Akadémia egy a teljes Magyarország területét felölelő régészeti topográfia elkészítését. Sólly település a 2. kötetben került sorra, amely 1969-ben jelent meg. Ekkor 8 beazonosítható és 3 bizonytalan jellegű, illetve helyileg azonosíthatatlan lelőhely adatait rögzítették. A csatolt térkép léptéke és a helyenként hiányos leírások miatt a lelőhelyek pontos helye és kiterjedése nem mindig meghatározható. A 2001. évi LXIV. törvényben rögzítettek szerint országos közhiteles nyilvántartást létrehozása vált szükségessé a minőségi hatósági munka elvégzéséhez, ekkor merült fel a '60-as évekből származó adatok pontosítására vonatkozó igény. A revíziót

Gallina Zsolt végezte 2005-ben. A revízió során sajnos a legtöbb lelőhely területe kutatásra alkalmatlannak bizonyult, területükön terepbejárást nem tudott végezni a lelőhelyek fedettsége miatt (növényzet, épület, építmény), ezért a munkálatok során legtöbbször a korábbi régészeti és történeti adatokat, valamint a topográfiai adatokat számba véve valószínűsítették a lelőhelyeket.

A fentiekből adódóan az alábbi problémák, bizonytalanságok merülnek fel a lelőhelyekkel kapcsolatban:

- Mivel kevés(nincs) feltáráson alapuló adat, a lelőhelyek pontos helye, mérete, intenzitása nehezen meghatározható.
- A minisztérium közhiteles adatszolgáltatásában egy-egy lelőhely több poligonnal szerepel.

Mindezeket figyelembe véve a település területén található régészeti lelőhelyekről az alábbi információkkal rendelkezünk:

Sóly területén egyedi védelem alatt álló régészeti lelőhely nem található.

A település területén 9 ismert, a közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelyet ismerünk.

1. Belterület, Betereg, (Sóly 1.; MRT II. 42/1.) Lelőhely azonosítója: 9146.

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 18, 19, 190, 196, 20, 201/2, 202/1, 202/2, 203, 204, 205, 21, 215, 218, 22, 23, 233, 234, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256/3, 257, 288, 289, 60, 61, 66, 67, 68, 73, 90/1, 90/2, 90/4, 90/5, hrsz.

A lelőhely kora és jellege: középkori település

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárást 1964 Torma István

terepbejárást 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 183.; Gallina 2005; Torma 2005; „Sóly, Belterület Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

Megjegyzés: A lelőhely jelenleg beépített, a 2005-ös revízió során terepi kutatásra alkalmatlan volt.

2. Református templom, Árpád-köz 1., (Sóly 2.; MRT II. 42/2.) Lelőhely azonosítója: 9147

A leelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 218, 240, 243, 244, 245, 248, 249, 250, 251 hrsz

A leelőhely kora és jellege: Árpád-kori templom és temető

A leelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

régészeti feltárás 2003 Pintér László (templom melletti telken)

műemlék templom felújítását megelőző régészeti kutatás 2008 Rácz Miklós

Irodalom: (Éri 1969, 183; Gallina 2005; Torma 2005; Rácz 2011; Pintér 2007; „Sóly, Református templom Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

3. Órhegy, (Sóly 3.; MRT II. 42/3). Lelőhely azonosítója: 9148

A leelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 011/35, 011/8 hrsz

A leelőhely kora és jellege: középső-bronzkori település

A leelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 184; Gallina 2005; „Sóly, Órhegy Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

Megjegyzés: A leelőhely jelenleg beépített, a 2005-ös revízió során terepi kutatásra alkalmatlan volt.

4. Rétmelléki dűlő, (Sóly 4.; MRT II. 42/4). Lelőhely azonosítója: 9149

A leelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 011/10, 01/38

A leelőhely kora és jellege: őskori települések emlékei: középső neolitikus kori település, késő neolitikus település, késő rézkori település, kora bronzkori település, késő bronzkori település

A leelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 184; Gallina 2005; Torma 2005; „Sóly, Rétmelléki-dűlő Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

Megjegyzés: A 2005-ös revízió során a lelőhelyet nem sikerült lokalizálni.

5. Hegy, (Sóly 5.; MRT II. 42/5.) Lelőhely azonosítója: 9150.

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 036/8, 036/9, 68, 69, 71, 78, 79, 80, 81/1, 81/2, 82, 83,

A lelőhely kora és jellege: késő-bronzkori, az urnamezős kultúra települése

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 184; Gallina 2005; Torma 2005; „Sóly, Hegy Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

Megjegyzés: A lelőhely a 2005-ös revízió során bejárásra alkalmatlannak bizonyult.

6. Vízredűlő, Gyalogúti dűlő, (Sóly 6.; MRT II. 42/6.) Lelőhely azonosítója: 9151.

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 028/1, 031, 032, 036/6, 036/7, 036/8

A lelőhely kora és jellege: késő rézkori település, késő bronzkori település, népvándorlás kori település, Árpád-kori település

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 184; Torma 2005; Gallina 2005; „Sóly, Vízredűlő, Gyalogúti-dűlő Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

Megjegyzés: A revízió során a bejárásra kevésbé alkalmas körülmények ellenére a lelőhelyen régészeti leletek kerültek elő, pontos kiterjedése azonban nem volt meghatározható.

7. Kistelek-dűlő, (Sóly 7.; MRT II. 42/7) Lelőhely azonosítója: 9152.

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 025, 027/10, 027/11, 027/13, 027/14, 027/17, 027/18

A lelőhely kora és jellege: ismeretlen korú temetkezés

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 184; Torma 2005; Gallina 2005; „Sóly, Kistelek-dűlő Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

8. Papírmalom felett, (Sóly 8.; MRT II. 42/8). Lelőhely azonosítója: 9153.

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 03/5, 03/8, 277 hrsz

A lelőhely kora és jellege: késő középkori temetkezés

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 184; Torma 2005; Gallina 2005; „Sóly, Papírmalom felett Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

9. Belső-rétek É-i része, (Sóly 9.) Lelőhely azonosítója: 57257

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 027/22, 027/4, 027/5 hrsz.

A lelőhely kora és jellege: Árpád-kori és középkori település

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Torma 2005; Gallina 2005; „Sóly, Belső-rétek É-i része Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

A régészeti lelőhelyekről származó kevés információkat főként terepi kutatásokkal lehetne bővíteni.

3.3.2. Területhasználat és terület állapota a kulturális örökség összefüggésrendszerében

A településen található lelőhelyeket az alábbiak szerint hasznosítják:

A 9146 sz. lelőhely településközponti vegyes terület, falusias lakóterület, mezőgazdasági terület, a régészeti lelőhelyet valószínűleg nagy mértékben pusztították el a földmunkákkal, a beépítésekkel, illetve a mezőgazdasági műveléssel. A távlati cél az lehet, hogy a mezőgazdasági művelés alatt álló területeken a rét művelési ág megmaradjon, a további beépítések megálljanak.

A 9147 sz. lelőhely településközponti vegyes terület. A terület beépített, a régészeti lelőhelyet valószínűleg nagy mértékben pusztították el a földmunkákkal, a továbbiakban a cél a további pusztulás megakadályozása.

A 9148 sz. lelőhely területét 2 poligonon jelölte ki a közhiteles nyilvántartás, Az egyik erdőt, természetközeli területet és kis mértékben az idegenfogalmi témapark területét érinti, a másik poligon kertvárosias lakóterület. Mivel beépítés még nem történt ezeken a területeken, és a lelőhely az eddigi ismereteink szerint csak kisebb mértékben érintett, a kijelölés megtartása esetén a lelőhely lehetőség szerinti legpontosabb lehatárolása után a beépítésre szánt terület nagyságának módosítását javasoljuk a régészetileg érintett ingatlanok kivételével.

A 9149 sz. lelőhely területe részben mezőgazdasági terület, távlati célként helyi gyűjtőút és kertvárosias lakóterület megvalósítását tervezik a hatályos rendezési terv szerint. A mezőgazdasági területen olyan gazdálkodási mód megválasztását javaslom, amely a régészeti lelőhely további pusztulását lassítja, illetve megakadályozza. Ilyen a szántó helyett a legelőként, illetve kaszálóként való hasznosítás. A kertvárosias lakóterület megvalósítását a régészeti érintettség vizsgálata után javasoljuk, mivel a jelenségeket, leleteket az építkezésekkel járó földmunkák nagy mértékben pusztítanak, így azok elkerülése volna örökségvédelmi szempontból támogatandó. A kertvárosias lakóterület megtartása esetén a helyi gyűjtőút megépítése szükséges volna, azt megelőzően azonban a jelenleg hatályos jogszabályok szerint Előzetes régészeti dokumentációt kell készíttetni, amely a földmunkák megkezdése előtt felméri a régészeti érintettség mértékét, és a beruházással összefüggő, szükséges régészeti beavatkozások költségeit is.

A **9150 sz. lelőhely** területén falusias lakóterület, illetve különleges, beépítésre nem szánt rekreációs terület található. A falusias lakóterületen a beépítések már megtörténtek, a különleges terület azonban beépítetlen. Amennyiben a kijelölés szerinti felhasználási mód nem változik, a kiszolgáló épületek elhelyezésére javasoljuk régészeti szempontból nem érintett terület kiválasztását.

A **9151 sz. lelőhely** esetében a közhiteles nyilvántartás két poligont tartalmaz: az egyik csak általános mezőgazdasági terület, a másik általános mezőgazdasági terület, tartalék hétvégi házas terület mezőgazdasági területen, tartalék falusias a természetközeli területben. A két tartalék terület beépítését csak a régészeti érintettségű ingatlanok lehatárolása után javasoljuk, mivel a terület terepbejárással nem kutatható, valamely roncsolással nem járó kutatási módszer alkalmazásával.

A **9152 sz. lelőhely** általános mezőgazdasági terület, ahol javasoljuk olyan gazdálkodási mód megválasztását, amely nem pusztítja tovább a régészeti jelenségeket, leleteket (legelő, kaszáló).

A **9153 sz. lelőhely** esetében a közhiteles nyilvántartás két poligonnal jelöli a lelőhelyet, az egyik természetközeli terület (helyi védelmi terület), a másik kijelölt falusias lakóterület és kis mértékben helyi védelmi terület. A lelőhely egyelőre csak kis mértékben beépített. A továbbiakban, mivel régészeti lelőhelyen nem javasoljuk az új falusias lakóterület kijelölését, javasoljuk a hatályos régi kijelölést megfontolni, esetleg arra alkalmas lelőhely felderítési (roncsolásmentes!) módszerrel a terület régészeti érintettségét ellenőrizni, és annak eredményei alapján a felhasználást szükség szerint módosítani.

Az **57257 sz. lelőhely** általános mezőgazdasági terület. Javasoljuk olyan gazdálkodási mód megválasztását, amely nem pusztítja tovább a régészeti jelenségeket, leleteket (legelő, kaszáló).

4. Változtatási szándékok

4.1. Településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változtatás

A tervezés jelenlegi szakaszában nem áll rendelkezésre a tervezett változtatásokra vonatkozó információ, azok ismeretében a tanulmány kiegészítése szükséges.

5. Hatáselemzés a különböző hatásterületek kijelölésével (hatásvizsgálat és javaslatok)

5.1. Régészeti emlékek fenntarthatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának általános jogszabályi háttere

A régészeti lelőhely – részben, mint a környezeti elemek egyike egyike (a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 4. § (1). bekezdése) – a hatályos magyar törvények értelmében általános védelmet élvez. A törvény szelleme és a védelem logikája szerint a régészeti lelőhelyek épségének megőrzését a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban Kötv.) rendelkezései szerint, az alábbiak alapján biztosítani kell:

A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket - így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését – e védelemmel összhangban kell elvégezni (Kötv. 3.§).

A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni (Kötv. 10.§ (1) bekezdés), illetve a régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük (Kötv. 10§ (2) bekezdése). Az örökségvédelmi jogszabályok ezt az ún. fenntartható használat elvének alkalmazásával biztosítják, és előírják, hogy a lelőhelyek területét olyan mértékben lehet csak igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak (Kötv. 9.§).

Amennyiben a régészeti örökség helyszíni megóvása nem lehetséges, a lehető legnagyobb tudományos alapossággal, ahogy a tudományos célú kutatások esetében is, fel kell tárni, számba kell venni, értékelni kell őket, megőrzésükről gondoskodni kell (Kötv. 4.§ (2) bekezdés).

5.2. A jelenleg hatályos településrendezési terv régészeti örökség védelmére vonatkozó intézkedései

A jelenleg hatályos rendezési terv nem tartalmaz a régészeti örökség védelmére vonatkozó különleges előírásokat. A Szerkezeti tervlapon nem ábrázolják a lelőhelyeket, de a

HÉSZ tartalmazza a régészeti területek helyrajzi számos listáját és a hatósági közreműködésre vonatkozó előírásokat. Ezek pontosításának elvégzése a közhiteles nyilvántartás és a hatályos jogszabályok alapján a tervezés későbbi fázisában szükséges.

5.3. Javaslatok a terület további hasznosítására

A régészeti lelőhelyek jelenlegi területhasználatának vizsgálata során már kitértünk a veszélyeztetettség okaira, mértékére és javaslatokat tettünk a jelenlegi használat örökségvédelmi szempontból kevésbé káros módosítására.

Az Övszr. 12. melléklet 1. b.) pontja, ahogy fentebb már jeleztük, legalább az újonnan beépítésre szánt területek vonatkozásában megalapozó régészeti terepbejáráson alapuló felmérést ír elő. Ezt azzal szükséges kiegészíteni, ahogy a korábban már kijelölt, de eddig még be nem épített beépítésre szánt területek esetében is javasoltuk, úgy ezeken a területeken is hasznos volna a terepbejárást kiegészítő a geofizikai kutatások (talajmágnesség mérés, a talajellenállás mérés valamint talajradar kutatás) elvégzése a régészeti érintettség megállapítására. Ezek kisebb területek esetében költséghatékonyan szolgáltathatnak adatokat az egyes régészeti lelőhelyek kiterjedéséről, intenzitásáról.

6. Összefoglalás

Jelen munka Sóly település örökségvédelmi hatástanulmányának a településtervezés jelen szakaszában rendelkezésre álló adatok alapján felépített régészeti szakterületi része. Eszerint elkészült a településre vonatkozó történeti összefoglaló, elvégeztem a jelenleg ismert régészeti lelőhelyek adatainak összegyűjtését, a lelőhelyeket eddig ért hatások számbavételét, megfogalmaztam a javasolt terület felhasználási módokat. A következő feladat, hogy a felülvizsgálat során felmerülő, tervezett változtatások megfogalmazása után a tanulmányt a változtatások régészeti lelőhelyekre, emlékekre gyakorolt hatásának vizsgálatával is szükséges lesz kiegészíteni, ahogy ezt az Övszr. 12. melléklet 1. b.) pontja szabályozza, terepbejáráson alapuló, a Budavári Kft. által elvégzett felméréssel megalapozva. Ez az egymásra épülő, szakaszokban végzett munka segíti elő, hogy a településrendezési eszközök a lehető leghatásosabb módon támogassák a kulturális örökségvédelem intézményeinek értékvédő-értékmentő munkáját.

7. Nyilatkozat

Alulírott, Havasi Bálint, régész nyilatkozom, hogy a 4/2001 (II.20.) NKÖM rendelet 6. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti előírásnak megfelelően szerepelek az adott örökségvédelmi területre vonatkozó szakértői névjegyzékben, valamint a nevezett jogszabályi hely (2) bekezdésében foglalt előírásnak megfelelően rendelkezem régész szakirányú felsőfokú végzettséggel.

Régész diploma száma: PTD 000176 34/2001

Névjegyzéki sorszáma: 15-024 (mely az alábbi linken ellenőrizhető:
<http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/parlament-allamtitkar/regeszeti-es-muemleki-szakertoi-nevjegyzek/regeszeti>)

Az általam ellenjegyzett régészeti örökségvédelmi hatástanulmány (Sóly településrendezési tervéhez), illetve annak általam jegyzett részei az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készültek, a tanulmányban szereplő tervezett megoldásokra vonatkozó javaslatok azoknak mindenben megfelelnek.

Keszthely, 2017.12.01.

.....
Havasi Bálint
régész

8. Felhasznált irodalom

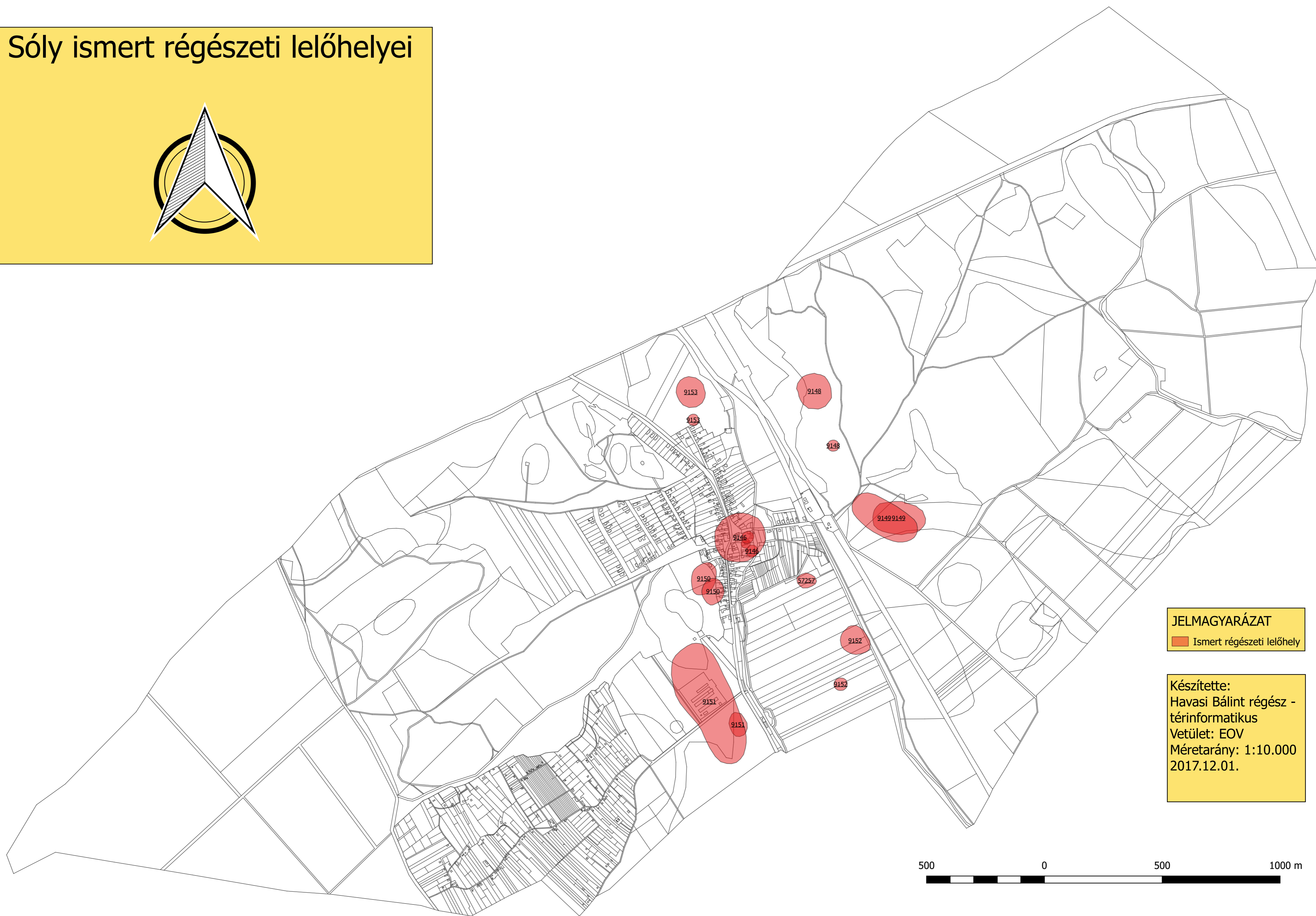
- Éri, Istvan, szerk. 1969. *A veszprémi járás*. Magyarország régészeti topográfiája 2. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Gallina, Zsolt. 2005. „Veszprém megye régészeti topográfiája 2005. Terepbejárás dokumentáció.”
- Koppány, Tibor. 1963. „A Balaton-Felvidék román kori templomai”, *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, , sz. 1:81–114.
- . 1967. „Középkori templomok és egyházak helyei Veszprém megyében”, *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, , sz. 6:117–50.
- . 1993. *A Balaton környékének műemlékei*. [Budapest]: OMvH.
<http://link.oszk.hu/libriurl.php?LN=hu&DB=any&SRY=an&SRE=00000091882>.
- Kulcsár, Gabriella. 1999. „Kulcsár Gabriella: Kora bronzkori belső díszes talpas tálak a Dunántúlon”, *Savaria - A Vas Megyei Múzeumok Értesítője*, , sz. 24/3 (1997):115–39.
- Pintér, László. 2007. „Ásatási dokumentáció Sóly, ref. templomtól délre lévő telken végzett megelőző feltárásról, 2003.”
- Rácz, Miklós. 2011. „A sólyi református templom régészeti kutatásának eredményei (2004, 2008-2009)”, *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, , sz. 26:103–9.
- Renfrew, Colin, és Paul Bahn. 2005. *Régészet: elmélet, módszer, gyakorlat*. Budapest: Osiris.
<http://link.oszk.hu/libriurl.php?LN=hu&DB=any&SRY=an&SRE=000002581552>.
- „Sóly, Belső-rétek É-i része Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/58395>. 2017 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/58395?q=hu%2Fnode%2F58395>.
- „Sóly, Belterület Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72743>. 2017 3.
- „Sóly, Hegy Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72747>. 2017. december 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72747?q=hu%2Fnode%2F72747>.
- „Sóly, Kistelek-dűlő Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72749>. 2017. december 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72749?q=hu%2Fnode%2F72749>.
- „Sóly, Őrhegy Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72745>. 2017 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72745?q=hu%2Fnode%2F72745>.
- „Sóly, Papírmalom felett Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72750>. 2017 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72750?q=hu%2Fnode%2F72750>.
- „Sóly, Református templom Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72744>. 2017 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72744?q=hu%2Fnode%2F72744>.
- „Sóly, Rétmelléki-dűlő Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72746>. 2017. december 13. <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72746>.
- „Sóly, Vízredűlő, Gyalogúti-dűlő Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72748>. 2017. december 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72748?q=hu%2Fnode%2F72748>.
- Szentpétery, Imre, szerk. 1923. *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. Köt. I. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
<http://link.oszk.hu/libriurl.php?LN=hu&DB=any&SRY=an&SRE=000000582265>.

- Torma, István. 2005. „Sóly. Kulturális örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi rész.”
Budapest.
- Veress D, Csaba. 1997. *Sóly ezer éve*. Sóly: 997-1997 Sóly Emlékbizottság.
<http://mek.oszk.hu/02100/02188/02188.htm#7>.

9. Térképmelléklet

Sóly ismert régészeti lelőhelyei

JELMAGYARÁZAT
Ismert régészeti lelőhely

Készítette:
Havasi Bálint régész -
térinformatikus
Vetület: EO
Méretarány: 1:10.000
2017.12.01.

